

MAGY. KIR. ERZSÉBET TUDOMÁNYEGYETEM
MAGYAR SZOCIOGRÁFIAI INTÉZETE

IGAZGATÓ: DR. KRISZTICS SÁNDOR EGYETEMI NY. R. TANÁR

A MAGYAR NEMZETI ÖNTUDAT

ÍRTA:

DR. KRISZTICS SÁNDOR
EGYETEMI NY. R. TANÁR

SZOCIOGRÁFIAI ÉRTEKEZÉSEK TÁRA 7. SZÁM.

KIADJA A MAGYAR SZOCIOGRÁFIAI INTÉZET
PÉCS, KÖZPONTI EGYETEM, RÁKÓCZI ÚT 80.

1942.

A MAGYAR NEMZETI ÖNTUDAT*

IRTA: DR. KRISZTICS SÁNDOR

„A nemzeti öntudat ad létjogot az államoknak. Ez a *raison d'être* minden állam számára. A nemzeti öntudat minden állam fennállásának leghatalmasabb emeltyűje” — állapította meg *Beöthy* Ákos „A magyar államiság fejlődése és küzdelmei” című nagyszabású munkájának előszavában (I. rész, L. kötet, XIX. L), mintha művét e tételének igazolása végett írta volna meg.

A magyar nemzeti öntudat ad lét jogot a magyar állam számára; a magyar nemzeti öntudatban rejlik a magyar állami lét értelme; a magyar nemzeti öntudat a magyar állam fennmaradásának leghatalmasabb emeltyűje — valljuk mi is.

Annak a megállapítása mármost, hogy mi a magyar nemzeti öntudat, éppen állami létünkkel kapcsolatos jelentőségénél fogva, olyan feladat, melynek újból és újból való megoldása államiságunk belső, azaz egyéni- és néplélekbeli megerősítéséhez járul hozzá értékesen.

Kétségtelen, hogy a magyar nemzeti öntudat megismerése annak a helyes megállapításán nyugszik, hogy mi a magyar? Amióta ismét független magyar állami életet élünk divatos téma lett ennek a vizsgálata. Gyönyörűséggel elmerülve e vizsgálatok tanulmányozásában azonban azt kell megállapítanunk, hogy sok érdekest találunk felfedve magyarságunk felől, de sokfelé szakad a megismerés, s ezért nem nyújt tiszta képet.

A nemzeti öntudat oly számos tényezőből tevődik össze, hogy azok összefoglalására kevés egy ember megfigyelő képessége. Szak-akkal nehéz is egyes elemeit kifejezni. Metafizikai jelenség a nemzeti öntudat abban az értelemben, hogy *inkább a nemzeti öntudat tesz magyarrá, németté, angollá stb., mint a nyelv közössége, vagy a faj azonossága.*

Feleletet adni arra a kérdésre, hogy mi a magyar, rendszer nélkül nem lehet. Szét kell választanunk idevágó ismereteinket úgy, hogy a magyar ember társas természetét részleteiben derítsük ki, valamint a köztudatban érvényesülő felismeréseket megfelelően értékeljük.

* 1942 március 24-ei tartott „Ad astra” előadás a M. Kir. Erzsébet Tudományegyetemen.

A magyar nemzeti öntudattal való foglalkozás csak akkor válik lényegileg jelentőségteljessé, ha a vizsgálata nyomán megállapítottak általános elfogadásra találnak. Döntő fontosságú, hogy *a nemzeti öntudat alapján ítéljük meg az adott helyzeteket és ne a közvélemény alkalmi alakulásának a hatása alatt.* Az öntudatos ember a nemzeti öntudat hordozója; az irányítható lelkű ember a közvélemény rabja.

A polgár nemzeti öntudata az állami lét legerősebb pillére. Ennek a birtokába önismeret útján jutunk. Erről állította 1848,49 utáni kiábrándulás lelki állapotában *Kemény Zsigmond* báró, hogy „tévedni a halandó gyengesége; de *önismeretre törekedni az Isten parancsa, a világ végzet, mely egyéneket és népeket csalódásaik által bünteti*”.* Önismeret útján jutunk el a nemzeti öntudat tisztázásához. Azt elvégezni magunkban isteni parancs. Ha ennek mind többen teszünk eleget, s a nemzeti öntudat mind szélesebb körben ragadja magával az embereket, úgy létrejön az, amit „*völkisch*”-nek neveztek el a németek: a vezetők, a felsőbbek, a kiválóak tudatvilágában kialakult nemzeti öntudatnak, mint kvalifikált tudatnak, a nemzetalkotók mind nagyobb számának lelkivilágában való megjelenése. A német nemzeti öntudat tökéletesen kidolgozott értelme úgy vált az azt ösztönösen érző németek lelkivilágában érvényesülővé, hogy nagy tömegeket áthatva nemcsak államukat tudták a lesújtottságból felemelni, hanem világrengető erővel tudtak történelmet csinálni. *A magyar nemzeti öntudatnak is tökéletesen kell kidőlgözödnia, hogy mind szélesebb körben elterjedve az azt ösztönösen érzők mind nagyobb Tömegeit úgy hassa át, hogy messzi jövőre tudjuk átmenteni azt, ami „az örök magyar”.*

I.

A tudat szerepe a társas együttlélés kialakításában.

Az ember társas természete meghatározhatatlan összetételéből alakul ösztönöknek, szokásoknak, érzelmeknek, értelemnek, s míg az emberi egymásravitkozás során az akarat kialakul és a cselekvés bekövetkezik, egyszer az egyik, másszor a másik lelki momentum kerül túlsúlyba. Minél nagyobb az ember műveltsége, annál inkább szorul háttérbe az ösztönszerűségi elem, a szokás és érzelem s jut mind jelentősebb szerephez az értelem.

Az ösztönszerű lelki adottságok öröklődéssel lévén adva, a társiaság szempontjából azt a lelki vonást jelentik az emberben, mely nem művelhető, nem tökéletesíthető, mégis annak szerencsés meglétele nélkül a társas egy ül teles nem volna elgondolható.

* *Kemény Zsigmond.* Forradalom után Bp. Franklin 1908. 11. 1.

Az embernek veleszülelett (ösztönszerű) és spontán szerzett (szokásszerű) együttélési lelki alapjai mellett az egyén tudatosan is együttműködik az összességgel. Vannak tisztán az emberi értelem alapján kialakuló kapcsolatok is az emberek között. Az ösztönszerűen elfogadott és a megszokott társas berendezés fenntartása és az azon való változtatás az ember tudatvilágából indul ki.

A tudat összege minden képzetnek, melyet tapasztalás, kísérlet, átélés vagy tanulás útján szereztünk. Az egyéni tudatvilág tekintetében különböztetnünk kell saját tudat és szerzett tudat között. Saját tudat az, amikor az egyén önmaga telíti tudatát. Schopenhauer kontemplációnak nevezte. Az ember ekkor mintegy a külvilágot vonja be magába.

Szerzett tudat körébe tartozik minden külső behatások nyomán keletkező része a tudatnak, amidőn a megfigyelések nem az egyénből indulnak ki, hanem amit mások megfigyeltek, kelt mozgalmat az egyén tudatában.

Az élmények legnagyobb része nem halad át tudatunkon nyomtalanul, hanem nyomokat hagy hátra, melyek a későbbi élményeknél éreztetik hatásukat. A tudatnak — *Dilthey* megállapítása szerint — történeti struktúrája van.

A tudat szintetikus, mert midőn a tudatra behatás gyakoroltatik, akkor megjelennek abban az összes rokon képzetek, melyek az eredetit egészen másképp alakíthatják. Továbbá minden meggyőződésünkkel egyidejűleg megvan bennünk az ellentétes meggyőződésre való készség is. Az egymással ellentétes lehetőségek közül, amelyeket megismertünk, azt tartjuk valószínűbbnek, amelyet gyakrabban tapasztaltunk.

Comie megállapítása szerint az emberi fejlődés egyenlő az ember értelmi fejlődésével. Az ész irányítja az emberi együttélést mindenütt a világon. Az értelem az emberi fejlődés folyamán azonban késői fejlemény. Mint híd jelentkezett a jóra való ösztönből az ideális állapotok kigondolására. Az értelem az ember probléma-megoldó képessége, s amennyit az értelem alakít az egyén magaviseletén, annyit változtat a társas együttélése is. A társas együttélést az ember *ideál-kigondoló* képessége irányítja.

Az egyén életében viszonylag kevés más emberrel érintkezik. A családi körön kívül a községi kör már sokszor tág, hogy az ott élő embereket mind ismerje.

Nem közvetlen, hanem közvetett szellemi kapcsolat az, mely az ember és a nagy tömeg között keletkezik. Az összességgel való szellemi kapcsolat révén az egyén állandóan bizonyos felfogással, tudattal, véleménnyel van eltelve az összesség iránt.

Minden emberben megvan az a tudat, hogy emberek között

él, akik rá hathatnak, miként ő hathat rájuk, akik őt figyelemmel kísérik, míg ő is megfigyeli őket.

A családban tanulta a nyelvet az egyén, agya oly képzetekkel telik meg itt, melyek alakításában évszázadok folytak le. Itt követ először szokásokat, ismeri meg az erkölcsöt, lesz hite.

A nevelés, a tanulás nagy alkotó munkája sajátos jelleget ad lényének. Az újság- és könyvolvasás alakítja tovább.

Az egyén azonban nemcsak embertársaival kerül kapcsolatba, haneon a társas együttélés intézményeivel is. Ezeket hasonlóképpen megítéli, így alakul ki az emberben a köznek a tudata, az emberi együttélés mindama alkatelemeire vonatkozó tudat, melyeket az egyénnek módjában van megismerni. A köznek a tudata azután úgy alakítja az ember értelmét, hogy a társas együttélés szempontjából releváns minden képzet, az egyéni tudatba csak a közről alkotott képzetei szűrőjén át juthat.

Az egyéni tudatkörnek az a része, mely az együttélésre vonatkozó ismereteket tartalmazza, olyan, hogy sok emberben egyenlően alakul ki. A köznek a tudata az egyének sokaságában egyformán jelentkezik és a köznek ebből az egyforma felfogásából támad a köztudat.

Ily értelemben a köztudat alapja az egyének azonos felfogása, s mikor az egyének felett jelentkezik, akkor egyúttal közös javaként is jelentkezik minden egyesnek.

Az egy/éiii tudatban foglaltak ugyanis a köztudatba jutás feltételeinek meg is akarnak felelni, s az egyén éppen ezért úgy alakítja képzeteit, hogy azok a köztudatba bevezethetők legyenek.

Minél inkább belevonatott az egyén a közélet áramlataiba, annál inkább törődik azzal, hogy a felfogását, nézeteit a közélet követelményének megfelelően alakítsa, egyéni tudatában oly eszmekört teremtsen, mely a legjobban értékesíthető a köztudat számára.

Ahhoz pedig, hogy az egyéni nézet közfigyelmet keltsen, azaz bizonyos intenzitásra tegyen szert, vagy a kontraszt szükséges, hogy új nézet legyen — felforgató, az eddigiekkel ellentétben álló —, vagy a régi nézeteket továbbfejlesztő.

Az egyének a legkülönbözőbb viszonyban állanak embertársaikkal s a közintézményekkel, mégis mindannyian megegyeznek abban, hogy ugyanazon időnek a gyermekei, hogy azonos társadalmi berendezkedés tagjai, hogy ugyanazon törvények hatálya alatt állanak.-L- megegyezésük alapja az egyazon nemzethez való tartozás. *A nemzetről alkotott ismeretünk mint nemzeti öntudat az emberi természet nemzeti sajátosságainak felismerésén nyugszik s mint általában a tudat, az emberekben az egymásra vonatkozás viszonylatainak megértéséből, a nemzeti lét fenntartására és javítására irányuló törekvésből fakad.*

II.

A nemzeti öntudat és az államba tartozás tudata.

A nemzeti öntudat az emberiségnek valamely sajátos tulajdonságok által megkülönböztethető csoportjába tartozó emberek rudata elsősorban jellegzetességükről, minden más embercsoport-lói való különbözőségükről, valamint annak megvédése és továbbfejlesztése érdekében szükséges szervezkedésről az állami lét formájában. A nemzeti öntudat tehát állambatartozást tételez fel: azt, hogy az egyén önállósága, szabadsága, hatalma, öncélúsága közvetlen viszonyban áll a nemzeti léttel, azaz a nemzeti állam szuverenitásával. A nemzeti sajátosságok mellett való kitartás s a politikai önállóság alkotják leginkább a nemzeti öntudat tartalmát.

A nemzeti öntudat akkor jelentkezik, amikor az ember gondolkodva megéri, vizsgáló eszével bíráló, megítélés tárgyává teszi a nemzeti létállapot körülményeit. Nem tudunk nemzetileg érezni a nélkül, hogy ne adnók indokát, ne igazolnók önmagunk előtt az értékét nemzeti hovatarozandóságunknak, s ne ismernők ennek a jelentőségét. Tudunk kell, hogy miért gondolkodunk nemzetileg. S ez áll a nemzet legalsóbb rétegeibe tartozó egyének gondolatvilágára is.

A nemzeti öntudat nem él azonos tartalommal és egyformán világosan minden egyes emberben. *Miként a hitnek, úgy a nemzeti öntudatnak is vannak megváltói.* (Költők, írók, politikai gondolkodók.) A nemzetalkotók nagy része csak a nemzeti öntudat kivételes megérzőinek és formulázóinak ismerete révén jut el annak a birtokába. Az a tény azonban, hogy a nemzeti öntudatnak vannak olyan elemei is, melyek kitörölhetetlenül, ösztönösen élnek minden emberben, vonja maga után, hogy a nemzeti öntudat formulázott elemeinek az egyén által való elfogadása is mérlegelés tárgya. Lehet, hogy valaki jobban vagy máskéftnt érzi azt áí, mint a formulázó. Így a nemzeti öntudat minden egyes tényezőjének formulázásakor kitűnik a bíráló, a mérlegelő részvételének a foka a nemzeti öntudatban. Bizonyos, hogy csak a bennünk ösztönösen élő nemzeti adottság ereje alapján vagyunk erre képesek.

A nemzeti öntudat és gondolatvilág minden nemzetnél más-képpen alakul. Amint nincs két egyenlő jellegű egyén, úgy nine-kéi hasonló nemzet sem.

A nemzet jelleme megnyilatkozik tagjai viselkedésében, minden alkotásában, tudományában, művészetében, erkölcsében gazdasági, politikai életében. A nemzeti sajátosság tudatában nyugszik az egyén saját értéktudata, ami gyökere az egyén nemzeti érzésének.

Kiegészíti ezt az államba tartozásnak tudata, mely ugyanazon törvényeknek, hatóságoknak, jogvédelemnek való alávetés, ugyan azon intézményekben való részceléi, ugyanazon közigazgatás alá tartozás, ugyanazon jogok gyakorlásának a tudata. Általában véve az állami intézmények gyakorolnak itt hatást az emberre a szerint, amint az egyén az egyes intézményekbe beleütközik, azokat felhasználja, vagy azok által irányítatik.

Az intézmények hatásai rendszerint az egyéni szabadság korlátozásában jelentkeznek a valóságban. Ez a korlátozás azonban az állambatartozás tudatát nem csökkenti, hanem még miélyíti. Az állambatartozás tudata az uralom alatt való állás tudata az egyénben. Ha nem volna meg az egyénben a nemzeti öntudat, úgy az állami lét szükségességét egyszerűen tagadhatná, csak azért, hogy az uralom alól mentesüljön. A nemzeti öntudatot azonban nem lehet tagadni vagy állítani, mert ez az emberrel magával természeteméi fogva van adva.

Az állam más értelemben adott, mint a nemzet. Az állam adva van, mert akarva van, mert az emberek akarták. A nemzet adva van a nélkül, hogy az emberek akarták volna. Állam alkotható, a nemzet nem. Az állam szükségessége hipotetikus lévén, léte ahhoz a feltételhez van kötve, hogy az illető nemzet szellemének és érdekének megfelelően van-e organizálva. Csakis amennyibeit az állami organizáció így alakult ki fogadtatik el az államiság gondolata a nemzettagok által s alakul ki bennük az állam érzése.

A nemzeti államban az állami egység és nemzeti egység összefolynak. A nemzetiségi államban azonban az állami egység több nemzetiség előtt idegen szervezet kényszerként tűnik fel, mely ellentétben áll az illető nemzetiség természetileg adott sajátosságaival.

De a nemzetiségi államban is a vezető nemzet tagjainak államba tartozási tudata és a nemzetiségek államba tartozási tudata kell, hogy azonos legyen. Csak így képzelhető ugyanis együttmaradás. Ez azonban csak feltételesen van így. Minél kisebb mértékekben nyernek elismerést a nemzetiségekkel adott sajátos tulajdonságokból folyó követelmények, annál inkább fog a nemzetiségi érzés az egységes állami érzés kialakulásának és érvényesülésének gátja lenni.

Az esetben, amikor az állami intézmények a nemzetiségek adott egyénisége szerint különbözőképen vannak alakítva, — akkor a nemzetiségi államban i»s egybeesik a nemzeti öntudattal az államba tartozás tudata, mint az egységes nemzeti államban, vagy az erős uralkodó nemzettel bíró államban.

A közről alkotott képzeinknek, azaz a társas együttélés folyamatába való öntudatos beleilleszkedéseknek, így nemzeti öntudatunknak is minden megnyilvánulása felől a társas érzelmek azok, melyek megnyugtatnak, vagy helytelenségükre figyelmeztet-

nek. Az érzelmek mindig kellemes vagy kellemetlen tónusát jelentik az öntudatnak s állandó kísérői az ember társas magatartásának. A nemzeti öntudatnak kísérő tónusa az emberi lélekben a nemzeti érzés.

A nemzeti érzés vizsgálata éppen úgy mellőzhetetlen a nemzeti öntudat magyarázatánál, mint az ösztönökből, értelmi adottságokból és érzelmekből egyaránt keletkező energiái az embernek arra vonatkozóan, hogy magát az együttélésben fenntartsa, helyzetét javítsa, egyéniségét mindjobban érvényrejuttassa. Az önérdek a legerősebb társadalmi mozgató erő. Az embert azonban jól felfogott önérdeke elvezeti a meghajlásra, az engedelmességre mások előtt, az önfeláldozásra az összességért s a kényszernek az elfogadására az állam részéről. Az érdek, engedelmesség és tekintély, mint társadalmi energiák az emberben, meghatározólag hatnak nemzeti jellegére s felismerésük a nemzeti öntudat tényezője.

Hasonló az eset az egyén számára adott, tehát nem benne élő, hanem általa elfogadott eszmékkel, amelyek amennyiben az ember magasabb, lényegéhez méltóbb, emberibb létállapotba való jutását szolgálják, mint társadalmi irányeszmeék érvényesülnek. Mivel ezeket az ember úgy teszi magáévá, mintha tőle származnának, nemzeti öntudatának ezek is lényeges alkotórészei.

Az ember társas természetének mindezen tényezőit figyelembe kell venni a nemzeti öntudat mibenlétének meghatározásakor.

A magyar nemzeti öntudat megismerése is rendszeresen mindezeknek a szempontoknak a figyelembevételével történhetik. Mert *vannak sajtáságos magyar társas ösztönök, vannak sajtáságos magyar társas érzelmek, van a hazaszeretnek sajtáságos magyar alakja, van sajtáságos magyar jogérzet, sajtáságos korlátok között érvényesül a magyarok körében az önérdek, van sajtáságos magyar engedelmesség és tekintély tisztelet, végül sajtáságosán értelmezi a magyar a társadalmi irány eszméket, van magyar nemzeti jó, nemzeti szép, van sajtáságos magyar jogeszme, van a szabadságnak sajtáságos magyar értelme és sajtáságosán fogadja el a magyar az egyenlőség eszméjét, s alakítja ki mindezekből a sajtáságos magyar igazságeszmet.*

III.

A magyart jellemző társas ösztönök felismerése.

A társas ösztönöket tekintve a *Comte* Ágoston által megállapított egoista ösztönecsoport, mint az önfenntartási ée a tökéleteséi eszi ösztönök, sajtáságosán nyilvánulnak meg a magyar emberben.

Az önfenntartás! ösztön legergikusabb eleme, az élmezési ösztön, magas fokon van meg. A magyar ösztönösen jól él, nem

lehet akármivel élelmelmezni. Vannak nemzeti eledeleink, melyek gazdagok, bőségesek, más nemzetbeli elrontaná velük a gyomrát, paprika nemzetközileg elismert magyar fűszer, töltött káposzta, jó harmad-negyednapos, perzselt szalonna vereshagvmával, szikkadt hófehér kenyérrrel, túrós csusza, meg a többi magyar étel a magyar jól élés ösztönös bizonyítékai. A disznóölés ünnepnap, — az iskolába járó gyermekek számára szünet. A disznótornak külön étrendje van, valóságos kis lakodalom az. „*Szegények vagyunk, de jól élünk*” ősi magyar mondás. Egyik legrégebbi szakácskönyvünk, 1662-ből, egyedül a hal-ételek elkészítésének 189 módját sorolta már fel.

Az önfenntartási ösztön második eleme, a védekezési ösztön a magyarban mint virtus van meg. Ösztönösen támad, csak azért, hogy védekezhessék, hogy eldöntse: ki a legény a csárdában. *Peregrinus Hungarus* (Georgievitz) 1514-ben úgy jellemezte a magyart, hogy „*melyik bátrabb nemzet, mint a magyar? ... ki veti meg annyira a sebeket, ütéseket, verést és veszélyt, mint a magyar?*”

Az önfenntartást ösztön harmadik eleme, a fajfenntartás ösztöne, tiszta és bőséges a magyarban. Egyáltalán nem egykés. A magyar sokgyermekes. És szereti a családi életet. Az apa s anya csak a magyar számára „*édes*”.

Sehol a világon sem ismerik, csak Magyarországon a *nagyasszony* fogalmát, azét, aki

„Mind hajnallal kelt, estével feküdt,
Fénylett a háza, káprázott a kertje,
A munkát mindennapi köntösül,
S a gyermeket, mint ékszer, úgy viselte.

(Berde Mária)

Az egoista ösztönök második csoportja, a tökéletesedési ösztön a magyarban rendkívüli mértékben van meg, úgy is mint katonai vagy harci ösztön, s úgy is, mint találékonysági ösztön.

A magyar született katona. Éppen úgy tud támadni, mint védekezni. Amióta a magyaroké lett a Kárpátok övezte, négy folyammal öntözött sík, mindig harcolnia kellett érte. Katonai mivolta generációról generációra beidegződván, ösztönösen megnyilvánuló vá lett.

A magyarban rendkívüli ügyesség lakozik, csak módot kell adni eme ösztönei kiváltódására. Az ipari munkásságnak igen nagy becsülete van a nép körében. Az iparosnak „*aranyat ér a keze*”.

Venni és eladni azonban sohasem tudott a magyar. Ezt a görögökre, örményekre, zsidókra bízta mindig.

Az altruista ösztönöket véve figyelembe a magyar feltétlenül jóindulatú embertársaival szemben, vendégszerető, ösztönösen rá-

gaszkodó az alaptermészete, majd hogy nem hiszékeny. Az általános emberszeretettel, *Comte l'amur universel-je* az altruista ösztönök koronája, nagyon is meg van a magyarban.

Azokban az anekdotákban, népies hagyományokban, melyekben a világ teremtésekor az Isten egyet-mást kiosztott a népeknek, tartózkodása miatt a magyar az utolsónak marad. Ő jár legrosszabbul. Szemérmes, úri tartózkodása miatt ez a sorsa általában az életben.

Mme de Staël mondása, hogy „a szív teszi az emberi naggyá” (*on n'est grand que par le coeur*), a magyarra nagyon is illik.

„Az ember tiszte, hogy legyem
Békében, harcban: ember —”

énekelte *Arany* János (Gondolatok), s

„Éket magyarnak soha szebbet
Száz menny és pokol nem adhatott,
Ember az embertelenségben,
Magyar az üzőtt magyarságban ...”

— füzte tovább a magyar altruizmus jellemzését *Ady*. A magyar ösztönösen ember marad azzal széniben is, aki gyűlöli, orvul támadja.

A hatalmi ösztönt tekintve a magyar uralkodó fajta, nem szolgalelkű. Egyenes, nyílt és őszinte, mert olyan hatalom birtokában van, mely a legnagyobb a földön, a lelki tisztaság birtokában. Ez teszi őt mindenkor úrivá. Félni, rettegni nem tud, viszont néma tüellemmel túri a rossz bánásmódot, amiben azonban nincs lemondás, hanem megvető alkalmazkodás.

„Ha egy úri lócsiszárral találkoztam, s bevert sárral,
Nem pöröltem, — félreálltam, s letöröltem.”

(*Arany*.)

Ez az ösztönös magatartási mód az, amely nem engedte, hogy forradalmárrá váljon a magyar.

A hatalmi ösztönnek a társas együttérzésben, mint önsegélynek, önvédelemnek, mint versenynek, de mint fegyelmezési, büntetési törekvésnek is van érvényesülési lehetősége. A magyar nincsen kis nemzet tagja, ösztönszerűleg önmagába forduló lónyegű. Magából kiváltani törekvő mindazokat az erőket, melyekkel helyét megállhatja. Ezért áll a magyar mindig harcban akkor is, amikor nincs csatában. Hatalmi ösztöne azonban nehezen fegyelmezhetővé teszi. A magyar ösztönszerűleg többre tartja azt, aki ellenkezni mer. Hatalmi ösztönéből nem folynak fegyelmezési, büntetési törekvések.

Az utánzás, ösztöne, melyről *Tarde* azt tartotta, hogy a társas „együttélés alapösztöne, a magyarság körében majmolásnak tekin-

teteit mindig, amikor idegen utánzásáról van szó. Viszont az utánzás Ösztöne tartotta fenn a magyar élet számtalan megnyilvánulását, a nemzeti szépei is, ősi formájában. A magyar ösztönösen ellenzője az újításoknak. Konzervatív lényegű. Inkább a járt utat választja.

A szokások társadalmi jelentőségét mi sem bizonyítja jobban, mint *Werbőczy* felismerése, amikor a magyar jogszokásokat kodifikálta, s azzal ösztönös alapon elfogadható magyar jogrendet teremtett, mely könnyen volt kikényszeríthető, s a nemzet önfenntartásának legerősebb tényezője lett.

A közvetítő ösztön csoport, mely az egoizmusból az altruizmushoz átvezet, s főként a vallási ösztönből, önmérséklet, nyíltság, ragaszkodás és tisztelet ösztöneiből áll, különösen jelentkezik a magyar emberben.

A magyar egy igaz *Istenben* hisz, a világ teremtőjében és gondviselőjében. A *Hadúr* romantikus, mitológiai, eposzi alak csupán. A magyarok *stene a kereszténység istene, akiért annyi vére folyt a pogányok elleni harcban. A magyar istenhívése az oka annak, hogy nem fél a haláltól.

A magyar férfiasága magát ösztönösen mérsékelni tudó készségében rejlik. Ez teszi őt keménnyé, büszkévé és rátartivá.

Ez a magyar ösztönös mérséklet nagy értéknek bizonyult történelmünk során. Miként *Beöthy Ákos* kifejtette: „Igazáért, állami nagy követelményekért mindig kész volt a magyar existenciáját kockára tenni, de a végleteket lehetőleg kerülte. Bármennyire ádáz módon is rontott ellenfelére, de mihelyt tisztességgel ki tudott egyezni, mindig kész volt arra, nehogy az elért eredményeket kockára tegye. A magyar ember mindig azt gondolta, hogy hiszen holnap is van nap a világon, a nemzetek élete hosszúra nyúlik, amit ma nem tudott elérni, azt holnap, kedvezőbb körülmények között meg lehet szerezni. Kitartás, következetesség: ez a siker titka.” Hivatkozik is *Illésházy* nádorispán tanácsára, hogy „az okos halász is, ha hálója megakad, nem egyszerre rántja ki, mert elszakadna, hanem enged és lassacskán húzza ki”. Hivatkozik *Bercsényi* felfogására, hogy „jobb a darabolt garádicson megállni és lassacskán feljutni”. Idézi *Deák* Ferenc tételét, mint a magyar ösztönös önmérséklet kifejezését, hogy „a hazáért mindent lehet áldozni, csak a hazát nem.”*

A magyar ösztönösen kerül minden titkolódzást. Titkos egyesületeiktől irtózik. Árulást, áskálódást neon ismer. Egyenes jelleme miatt szókimondó. A magyar nem panaszkodik, nem jajgat, hallgatag egykedvűség van benne.

* *Beöthy Ákos*. A magyar államiság fejlődése és küzdelmei. I. rész, 1. köt. 13. 1.

* *Beöthy Ákos*. U. o.

Kedélye nyugodt és méltóságteljes. Ösztönösen értékeli aényt, hogy „borúra derü.” Nem, vagy nehezen mozdítható ki egyszer elfoglalt álláspontjából. Vele született készség a „*passzió resistencia*” minden ellen, ami nemzeti lényegét sérti. A magyarságának megfelelő rendi öl nem tágít, minden elötte bizonytalan kimenetelűnek látszó vállalkozástól tartózkodik.

Kevés, de biztossal megelégedő. *Vajda* János úgy jellemezte, hogy

„Felemelt fő és üres kéz”

Mindezzel szemben magyar jellemvonás a f ellobbanás, s ennek hevében kockázat vállalása, idegen hatások vakon való követése.

Ugyancsak nagy magyar baj az egyenetlenség és pártos torzsalkodás oka, a csökönyös kitartás a saját felfogás mellett. Nem önérdékből — indokolatlanul,

Emiatt nem tud a magyar egységessé válni, talán soha. Ebben azonban benne rejlik az erőmegosztás ama politikája, melynek alapján nem lehet a magyarságot „*telibe*” találni a legnagyobb megpróbáltatások idején sem.*

Vendéglátó szívessége az idegen felé különösen megnyilvánul. A jövevényeket szívesen fogadta akkor, amikor honfitársait könnyelműen pusztulni hagyta.

A magyar a honalapítás óta megosztotta hazáját nemzetiségekkel. Ez a tény teszi őt főképp emberré még ma is. Asszimiláló ereje sohasem rejlett erőszakosságban, hanem abban, amit *Petőfi* is oly nagyon magyarnak tartott: *az embertárs tehetsége szerint való ösztönös megbecsülésében.*

IV.

Társas érzelmeink magyarsága.

Ha az érzelem lényegét úgy fogjuk fel, hogy az alaphang a lélekben, mely szerint magatartásunk, — felfogásunk, akaratunk és cselekedeteink helyessége felől megnyugtatót kapunk, vagy azok helytelenséglére figyelmeztetünk, úgy az érzésvilág alakulása a magatartás meghatározása is. Amennyiben a magyar kiegyenlített lelkű ember, ez azt is jelenti, hogy érzései megnyugtatótják magatartása felől ezért nem tesz nagy tömegeiben sem olyat, ami rossz érzéssel töltené el. Nemeslelkű a magyar nép, nincs mit restelnie önmaga előtt, ezért úri a lényege.

A társas érzelmek között nagy szerepet játszó hazaszeretet, annak a megítélése, hogy mit jelent számunkra az állambatartozás minden elemét tekintve gyönyörű képet enged rajzolni a magyarról.

* Kölcsey a magyar népjellemről Társadalomtudomány 1938. 59. 1.

A hazaszeretet első eleme a Honi föld szeretete tekintetében a magyarnak valóban van mit szeretnie.

„Ha a föld Isten kalapja,
Úgy hazánk bokréta rajta.”

(Petőfi)

A szülőföld csodálatos ereje, hogy szervezetünk ahhoz alkalmazkodóan fejlődött ki és ott érzi magát a legjobban, döntően érvényesül a magyar életben.

Nem kevésbé jelentőségteljes a hazaszeretet második elemének, a leszármazásnak az érzése sem. Keleti voltunk tolul itt előtérbe.

„Büszke magyar vagyok én keleten nőtt törzsöké fámnak, —
Nyugoti ég forró kebelem nem tette hideggé”

— énekelte *Kölcsey*. Ázsiai eredetünkre való hivatkozás ma is, mint mindenkor, büszkén hangoztatott, és nem szégyeltük soha.

A hazaszeretet harmadik eleme a nyelv, mint kultúrelem, ugyancsak különös jelentőségű a magyarság körében. Ez a nyelv, állapította meg a magyar-francia szótárt író *Sauvageot*, a férfias hódítók nyelve. Amikor a szavakat tagolva hangsúlyozza a magyar, mintha mindig vezényelne. Emellett azonban miélyn bűgva harmonizál. Fordulatai az alsó néposztály körében a leggazdagabbak. Nyelvünk legeredetibb nemzeti kincsünk. Tökéletessége nem leszi szükségessé, hogy más nyelveken is tanuljunk. Idegenből mindent tökéletesebben lehet magyarral visszaadni, mint megfordítva. Több a kifejező ereje nyelvünknek, mint a nyugati nyelveknek. Míg azok keverék nyelvek, elemeik különváltan fellelhetők, addig a magyar nyelvben győzött a honfoglaló győztes törzsök nyelje.

A hazaszeretet politikai eleme, az intézmények szeretete terén megdönthetetlen a magyarság ragaszkodása alkotmányához, a szent koronához és a monarchikus államformához. Amíg azonban nemzetfenntartó legfőbb intézményeink tekintetében nincsen ellentét magyar és magyar között, addig vannak intézményeink, melyekkel szemben hidegen viselkedik a magyar. Ezek az adóhivatal, a kórház és az egypárthoz való kötöttség.

Mint kis nemzet körében, a magyarság körében is érvényesül a hazaszeretet fanatikus eleme. Szeretjük a hazánkat, nem azért, mert magunkra nézve a legjobbnak, legszebbnek, legértékesebbnek tartjuk, hanem azért, mert a *mi* hazánk. Ez a fanatizmus teszi a magyart önfeláldozóvá, szívesen adja életét a hazáért.

A hazaszeretet gazdasági elemét a magyar nem ismeri. Jól felfogott érdek soha sem kapcsolta a magyart hazájához, önérdékből sohasem gondolt arra, hogy hazáját védje. A magyar haza sorsa mindig a magyar ember sorsa is volt, azzal együtt boldogult vagy szenvedett, élt és halt.

V.

A társadalmi mozgató erők a magyar emberben.

Általában a társadalmi mozgatóerők főtényezője, az önérdék, kevésbé vezet a magyart. Áldozatos az alaptermészete. Nagyon is együttműködő az embertársaival. Szolidaritássá nemesül benne az önérdék, sőt a felebaráti szeretet magasságáig emelkedik, mert mindenkor áldozatokra is képes embertársaiért. (Kaláka.)

Éppen az önérdék energiátlansága tartotta vissza a magyarság nagy tömegeit attól, hogy kiszorítsa maga mellől az idegent. Ehelyett inkább befogadta, átadta neki a legjobb állásokat, a legjobb földeket, felebarátot és nem versenytársat látott benne.

önérdékének energiátlansága viszont erősebb tette az önmagába vetett bizalmát, ami meg az engedelmesség rovására ment.

A magyar lelkileg arisztokrata, legyen bár származásilag paraszt. A paraszt az urat, ha gazdag, gyűlöli, ha szegény, lenézi. Ősi bizalmatlanság jellemzi. Emellett azonban alázatos. Nem számításból, mint *Illyés* Gyula megállapította, hanem örökségből, szinte vérmérsékletből, évezredek tapasztalatból.”

A magyar szereti a pártoskodást. *Kölcsey* ezt úgy magyarázta, hogy „a szüntelen pártkeresés s pártváltás inkább familiái különböző lelket, mint köznek szeretetét, azaz nemzetiséget éreztetnek velünk.” Ha magyar tragikum az, hogy nem lehetett a magyarságot egy pártba foglalni soha, úgy megoldódik ez a tragikum oly értelemben, hogy családjai különböző pártokba elhelyezkedve, mindig volt veszélyes kor-fordulók idején szükséges nemzeti erőtenyező jelen.

VI.

A társadalmi irányeszmék és a magyar lélek.

A társadalmi irány eszmék iránt, melyek az ember számára azért adattak, hogy követésük által magasabb létállapotba emelkedhessek, a magyar lélek rendkívüli befogadóképességű.

A magyar ember mindig áthatott a jó eszméje által. Nem J:esz rosszát a rosszért soha. Egyéni javát mindig alá tudja rendelni az összesség javának. Nagyon megvető jelző a magyarság körében az, ha valakiről megállapítják, hogy rossz ember. Többet jelent ez, mint hogy bűnös ember. A jó eszméje a magyar ember jellemének egy darabja, éspedig büszkeségiének az alapja. Úr, vagy úri ember csak jó ember lehet, magyar felfogás szerint.

Miként a jó eszméje, úgy ragadta magával mindenkor a magyart a szabadság eszméje is. Magyar és szabadság egymástól ugyancsak elválaszthatatlanok. A szabadság „szent” a magyar előtt.

* *Illyés* Gyula. Puszták népe. 2. kiad. 7. 1.

A szabadságkeretet végletek felé is ragadja a magyart, amikor annak tartalmát félreismeri. Nevezetes bizonyíték erre az a kortesdal, amelyben odakiáltották:

Deák Ferenc' megélünk mi kend nélkül,
Szeretjük a szabadságot rend nélkül.

De a szabadság szélsőséges értelmezésére kész is a magyar, jogtisztelete már megdönthetetlen. Tudja, hogy ami a jussa, csak úgy érhető el, ha ő is jogtisztelő marad. Werbőczy népe a Tripartitum rendelkezéseire való ragaszkodása által tartotta fenn magát a történelem minden vihara között.

A jogért megküzdött a magyar mindig. Úgy tudta, mint egy *Ithering*,* hogy amire joga van, azt az utolsóig keresnie is kell, mert csak ily módon lesz jog a jogból. A jogeszmé mellett való kitarása pedig mindig megvetette tette a magyar előtt a zsarnoki akaratot.

„Törvény, nem hatalom kénye uralkodik
Rajtad, s régi dicső nemzeti díszed áll”

— állapította meg *Berzsenyi*. A más var ember előtt világos, hogy rossz törvény az, amely sérti a szabadságot, amely gátat emel az emberi tehetség egyenlő kifejtésének. Az ilyen törvény kényszerrel végrehajtva érvényesül, de jogot abban nem talál a magyar.

Az egyenlőség eszméje a magyarság körében sohasem értelmezettett a természetes egyenlőség tartalma szerint. A magyar elismeri a tehetséget, nemcsak tiszteli, tekintéllyé emeli, hanem megvédendőnek tartja. Nem tűri soká a magyar az alja érvényesülését. Ösztönös arisztokratikus adottságaiból folyik ez a körülmény.

És így lesz a magyar az igazság eszméjének a lovagjává. Igazságérzete, jogérzetének a folyománya. Minden embernek lehetőségéhez méltó érvényesülését biztosítani, ez a magyar igazság-eszme.

Széchenyi István gróf, amikor feltette a kérdést, hogy „miért van az, hogy az igazságot csak alkotmányos országban lehet napfényre juttatni?”, akkor abban találta meg rá a választ, — „mert más országban az egyik rész beszél és ítél, a másik ellenben ... hallgat.” (Naplói 1825. nov. 12.) Igazságot megvalósítani zsarnoki uralom mellett nem lehet.

Az igazság eszméje által áthatott magyart a legjobban *Czuczor* Gergely jellemezte, amikor 1849-ben a zsarnokság szemébe vágta:

„Föbelőhet, nyakasztathat,
Bitófára felakaszthat,
Ő erősebb, tegye meg!
De az érzélem hónában,
Keblem titkos templomában:
Én urat nem ismerék.”

(Ítélszék előtt.)

* *Ithering* Rudolf. Der Kampf um Recht 3. Aufl. Wien 1873. „Im Kampfe sollst Du dem Recht finden.” 122. 1.

VII.

A magyar nemzeti öntudat szerzett elemei.

Az ember társas természetének magyar szempontból való vizsgálata világot vet mindazokra a társas lelki adottságokra, melyeket megismerte, azok szintéziséből tudat alakul ki mindarról, ami magyar mivoltunk jellemzője. Én ezt a szintézist nevezem magyar nemzeti öntudatnak, illetve a magyar nemzeti öntudat sajátudati elemének. A szintézis nem ébreszt fel bár bennem mást, mint ami úgy is él bennem, — de a szintézis elvégzése nyomán elmondhatom, hogy most már nemcsak él bennem, hanem erősít, még magyarabbá tesz ez a rendteremtés lelkemben.

Kétségtelen, hogy ezt a szintézist nem vonja le minden magyar, sőt egyénekenként különbözőképen állapítaná meg, mert csak a hasonló saját-tudat világgal bírókban alakulhat ki egyformán. Az én megállapításom azonban szerzett tudat alapjául szolgálhat, — s akkor hozzájárultunk a magyar nemzeti öntudat fejlesztéséhez.

Tudat-világunk szerzett része magyarságunkat illetően *érték-tudatból*, *sors-tudatból* és *hívás-tudatból* tevődik össze.

Értéktudatunk annak a felismerésén nyugszik, hogy „*nem vagyunk más nemzeteknél alább valók*” Nem vészett ki azután soha annak a tudata sem, hogy „*a legjobb Magyarországon, azután a mennyorszáiban*”, — miként azt *Dugonics formulázta*. Így van ez azért, mert hazánk nemcsak magyarlakta terület, hanem a magyar kultúra érvényesülési területe. A magyar élei pedig különállóan eredeti értékes élet.

Tudjuk, hogy az Alföld magyarrá válása a magyarság életképességének a folyománya. A magyar nem vándorolt innen ki minden dűlás, pusztítás dacára, hanem a legnagyobb áldozatok árán. rémes vérveszteség, keservek és nyomorgás közepett, újra és újra gyökeret vert-és eltérébélyesedett, megtalálván e földből élő gazdálkodásnak eredeti, talán egyedül lehetséges módját. A szállások és tanyák, a faluvárosok képében az ősi magyar települési mód maradt fenn, azzal a gazdálkodási eljárással nyújtva megélhetést, mely extenzív volta mellett mégis a leggazdaságosabb.

Ez a Magyar Alföld volt az, mely értékes népével a *Habsburg Miksa* császár által meg *Savoyai Jenő* herceg által is mint a Habsburg Monarchia súlypontja jelöltetett meg, ahonnan az egész birodalmat élelmezni és egyedül biztosan megvédeni lehet.

NBÜLSEL öntudatunk szerzett részének második tényezője a *sors-tudat*, és pedig *keserű sorsunk tudata*.

„Néz nyugatra, borús szemmel, néz vissza keletre
A magyar, elszakadott, testvértelen ága nemének;
A könyörű eget, a földet vizsgálja hiába:
Nem leli meg nagyjait...” *

A sors a magyarságot kelet és nyugat, észak és dél népei vonulási útjának keresztezésébe állította és idegen érdekek összeütközésének a csomópontján nem volt nyugodalma soha.

„Hajlongani emerre, amarra,
Bús sorsot mértél, Uram Isten, a magyarra!”

— kiáltott fel *Ady*. És tudjuk, hogy igaza volt.

Nemzeti öntudatunk pesszimizmusa a sok küzdelem eredménytelennek tetszőségéből ered, s abból, hogy korán rájöttünk arra, hogy magányos nemzet vagyunk, a világ legmagárahagyottabb nemzete. „*Nincs nép, mely segíthetne rajtunk*” — mondotta *Zrínyi* Miklós, a költő.

Sors-tudatunk olyan történeti tények árnyékától terhes, melyek hatása alól teljesen tán sohasem szabadulhatunk. Nem örülhet egészen, nem lehet teljesen boldog a magyar. Ezért amikor örülünk, még azt is sírva tesszük. A sírva vigadás azt jelenti, hogy a magyar életet mámor nélkül alig lehetne elviselni.

„Úgy megdalol, táncol, vigad,
Hogy a szíve majd' megszakad.”

Rossz volt mindig a sorsunk. Ez népi tapasztalati felismerés. A tartós idegen uralom alatt állás nem engedett meg magyar sikereket. Nem is voltak nagyon régóta önálló, igazi teljes sikereink. Az önállóságra való törekvésünk is hit volt. — s' nagy árat, területek elszakítását adtuk függetlenségünkért. Tudjuk azt is, hogy nem volt teljes öröm az eddigi területszerzés ténye sem. Sors-tudatunkban benne van ma is a jövőnk felőli kínzó kétség, s önmagunkra hagyottságunkban az Önmagunkban $\wedge$ aló bizás végsősége.

Ennek azonban komoly alapja van: a *hivatástudatunk!* A Kárpátok övezi e síkján a Dunának s Tiszának küldetésünk van, akár keletről, akár délről jövő félelmetes hullámok fenntartásában, mint a m ugar védőbástyájára állítottaknak.

„Nagyot végezni mégis mi jövőnk,
Nagyot és szépet, emberit s magyart.”

(*Ady*)

Illyés Gyula szerint a nagy, a szép s az emberi után itt úgy áll a magyar, mint „az összeadás számoszlopai alatt az összeg.”

IV. Béla királynak *IV. Incze* pápához intézett, 1257-ben kelt levele formulázta már a magyar nemzet hivatását, hogy a kereszténység védőbástyája legyen.

Hunyady János tudta, hogy a török ellen a magyar nemcsak mint ellenséges nép ellen harcol, hanem a pogány tit és idegen életforma ellen is küzd. Az ő fogalmazása szerint „vagy

védjük Európát a kegyetlen török uralomtól, vagy elesünk Krisztusért és mártír-koronát nyerünk.”

Az a költői jellemzés is, hogy

„Királyi nemzet vagy, noha te kicsiny vagy;
Az atya istennek bizony te kedves vagy!”

a magyar hivatástudatnak szakrális jellegét tüntette már fel. A vallásos és a nemzeti érzés összeforradása zivataros évszázadokon át volt nemzeti öntudatunk alapvető tényezője.

Ködi Farkas János vitézi énekénél szebben alig is lehetne ezt kifejezni:

„Fölemelé Kadar szemeit az égre,
Mondván: Uram, Jézus jöjj segítségemre!
Nosza vitézkedjünk katonák, kétkézre,
Mert nem látok embert jöni segítségre!
A zászlótartónak felszóval kiáltja,
Mondván: Vidd el fiam a zászlót más útra!
Hogy mind el ne vesszen Urunk kevés hada,
Mert Magyarországért meghalok én még ma!
Kiontom véremet én szegény hazámért,
Ezennel meghalok édes nemzetemért;
Nem szánok ontani bizony érette vért,
Mert én a Krisztustól veszek jutalombért.”*

Később a függetlenség gondolata egészíti ki hivatástudatunkat, majd a területi integritásra törekvése. És ekkor is szakrális erővel hangzott fel a *Magyar Hiszekegy!* (Pappváriné.)

Nagy szerencsétlenségek sokszor megtörték a nemzetet. Eétünk a megsemmisülés szélén állott nem egyszer. Elhelyezkedésünk azonban egyetemes történelmi követelménynek bizonyult Európában, mely tényt mindig tudósítani tudtuk a szellem fegyvereivel.

Ha végzetszerűség történelmünkben az, hogy valahányszor erősödésnek indult nemzetünk, máris közel volt a bukás, úgy biztos következtetés az is, hogy a legmélyebbre való sujtatásból mindenkor aránylag rövid idő alatt, felépültünk.

Volt és hatott mindig egy sajátságos magyar önbizalom. Ha álomba ringató közjogi fikciókban nyilvánult is meg, akkor is élés: volt ahhoz, hogy elhigyjük, hogy *ezen a nemzetten a pokol kapui sem vesznek erőt*. Régi nagyságunk őrző szelleme ma is él bennünk. Egy nemzet sem hangoztatja nagyobb bizalommal az ezer esztendő multat, mint a magyar.

Szent koronánk Szent István Magyarországnak egységes területét jelképezi. Ha egyes korszakokban nem övezhette a napsugár fénye, mégis valahányszor glóriával vont a körül, újból és újból bizalom ébredt a nemzetben.

* Közli: *Keresztury* Dezső: A magyar önismeret útja. Mi a magyar. Bp. 1939. 148. 1.

Bizalom és hit nélkül örök magyarságunkban, nem élhetünk magyar életet. Ha nemzeti öntudatunk végeredményben ily transcendens síkra tolódik át, s nem a faji leszármazásban, sem a nyelv csengésében, hanem az örök magyar szellemben leljük fel azt, testetlenségben, fajtaság felettin úgy véljük, hogy akkor vagyunk a magyar nemzeti öntudat lényegéhez igazán értékes közelségben.

A magyarság kebelén belüli faj-magyarság különválasztása körül jelentkező mozgalmak bántóan hathatnak azokra a magyarokra, akiket nem vesznek fel körükbe, leszármazásuk idegen volta miatt. Petőfi nem volt fajilag magyar, mégis magyarabb volt minden törzsökösnél. *Az átöröklés nem festi, hanem lelki a magyarság körében*, igyekezzünk ezt a tényt tudatosítani, mert ha ebben sem értünk egyet, bizony nem lesz az Istennek többé sok magyarja.

A magyar nemzeti öntudat szerzett tudati elemeiből éppen úgy, mint saját tudati elemeiből iskolát kell csinálnunk a tiszta magyar származásúak számára éppen úgy, mint azok számára, akik asszimiláltaknak tekintetnek. Az előbbieket számára azért, hogy ne feledjék, hogy az ország kezdettől fogva sok nemzetiség: befogadására rendeztetett be, s azok együtt véreztek egy ezred éven át, nemzetiségi különbség nélkül a hazáért, s véreznek ma is. Az utóbbiak számára azért, hogy meg tudják csinálni lelkükben azt a szintézist, amely még magyarabbá teszi őket.

Ez az iskola azonban nem lehet különös ránevelés, tantárgy, nem lenét magyarosító propaganda.

Petőfi, amikor a „Hazaszeretetről” énekelt, beh' nagyon eltalálta:

„Meddig tart ez örült hangzavar még?
Meddig bőgtök még a hon nevében?
Kinek a hon mindig ajkain van,
Nincsen annak, soha sincs szívében!”

Magyarságunknak széles néprétegek körében való szerzett tudattá tételét szolgálnia kell a magyar állam minden intézményének, minden szervének, a legfelsőbbtől a legalsóbbig, a legnagyobb ügytől a legkisebb ügy elintézéséig. Milliónyi megvallója kell, hogy teljesítse a Hymnus költőjének kérését, melyet minden magyarhoz intézett:

„Négy szócskát üzenek, védj jól kebeledbe, s fiadnak
Hagyd örökölni, ha kihunysz: A haza minden előtt.”

(Kölcsey.)